

Hvem har ansvar for verdensarven?

26. okt 2006 05:00

Av: Ann Norderhaug , Forskningsjef Bolette Bele , Forsker Olav Arne Bævre , Rådgiver

Det mediafokus som har vært om Geiranger den siste tiden er et bilde på den kompleksitet som mange bygdesamfunn idag befinner seg i, skriver forskningsjef Ann Norderhaug, forsker Bolette Bele og rådgiver Olav Arne Bævre i Bioforsk i denne kronikken.

Debatten og synspunktene dreier seg om lokalsamfunnets fortrinn og utfordringer og om hvordan man skal opprettholde og forvalte den arven som er grunnlaget for dagens og framtidens lokalsamfunn.

Geiranger og mange andre bygdesamfunn, ikke minst på Vestlandet og i Nord-Norge, har langt mer enn lokal eller regional betydning.

De er av stor nasjonaløkonomisk betydning og de representerer et identitetsbilde for oss som nordmenn. Når vi skal beskrive Norge for utlendinger eller "selge" Norge som turistdestinasjon, er epleblomstring i Hardanger, hyllegarder langs vestlandsfjordene og nordnorske fiskesamfunn lett å ty til.

Det spektakulære trekkes fram

Vi trekker gjerne fram det som oppleves som spektakulært og det som får amerikaneren til å bruke uttrykk som "marvellous". Da National Geographic Traveler (2004/3) kåret norske fjorder til verdens vakreste reisemål ble dette beskrevet som: "This place is wonderful: living traditional culture, wonderful landscape, not crowded".

Die Welt beskriver også en blomstrende Hardangerfjord i sin reisespalte i mai 2005.

At slike opplevelser som her beskrives har stor betydning for næringslivet underbygges også av forskningsprosjekter som omhandler turismens næringsmessige konsekvenser utført av Wollan i Trøndelag i 1993 og 2001.

Disse undersøkelsene viser at kultur- og læringsdimensjonen i stadig økende grad er viktige reisemotiver, og det at det å "se karakteristiske kulturlandskap" og å "lære om andre mennesker og steder" er viktig både for norske og utenlandske turister.

Turistbrosjyrene vil endres

Opphører det næringslivet som baseres på primær- og sekundærprodukter fra landbruket, vil også landskapsbildet bli endret og turistbrosjyrene med det. Å ivareta kulturlandskapet er å bruke det på kulturlandskapets premisser slik at man ivaretar ressursene også for framtidig næringsutvikling.

I en rapport om truede vegetasjonstyper i Norge fra 2001 (Fremstad og Moen) fremholdes det at de norske vegetasjons- og naturtypene preget av tradisjonell jordbruksdrift er særlig verdifulle også i en internasjonal sammenheng, nettopp fordi Norge er så langstrakt og variert.

Det fremholdes også at knapt noe land i Nord-Europa har hatt og fortsatt har så stort mangfold av kulturbetinga engvegetasjon som Norge. Som det økologiske systemet kulturlandskapet er, er det ikke mulig å stille det i bero.

Ikke-bruk er ukritisk forvaltning

Bruken av kulturlandskapet må fortsette hvis man skal klare å holde det i hevd og man må være klar over at "ikke-bruk" også er en form for ukritisk forvaltning av kulturlandskapet som vil redusere dets verdi.

Det er primærnæringsene, først og fremst landbruket, som gjennom aktiv drift opprettholder kulturarven og det åpne landskapet og som får turister og andre til å stille spørsmålet: "er det mulig å leve av dette?".

Det var mulig, men i dagens pengesamfunn snører nettet seg nå sterkere sammen omkring primærnæringsene. Konsekvensene for det øvrige næringslivet i slike bygder og bomiljøet for de som fortsatt sørger for "lys i vinduene" begynner vi nå å ane følgene av. Et mangfold av "tilpasset" næringsliv, tjenester og infrastruktur er nødvendig for helheten og for lokalsamfunnets eksistens.

Antall husdyr går tilbake

Å opprettholde jordbruksdriften og husdyrholdet er helt sentralt for å beholde det åpne landskapet i slike fjordbygder som Geiranger. Statistikken over utviklinga innen husdyrholdet i perioden 1995 til 2004 for Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland viser klart at antall husdyr går sterkt tilbake.

I denne perioden ble antall storfe redusert med 12 prosent, sauer med 16 prosent og mjølkegeit med 16 prosent. Driftsenheter med storfe er i samme periode redusert med 37 prosent, med sau (vinterføra) 44 prosent og mjølkegeit med 33 prosent.

prosent av dette arealet er eng og beite. Omdisponeringer av større arealer til andre produksjoner enn husdyrhold må betraktes som begrenset ut ifra det naturgitte terrenget og klimaet man finner på Vestlandet.

Man er dermed helt avhengig av husdyr for å utnytte den ressursen som dyrkajorda og utmarka representerer. Samtidig er aktiv drift og husdyrhold avgjørende for å ivareta sekundærprodukter som åpne landskap og biologisk mangfold.

Konsekvenser for landskapet

Dagens utvikling med bønder som gir opp husdyrbruket slik som i Geiranger vil få store konsekvenser både for landskapet som gror igjen, for de biologiske verdiene Norge har ansvar for å forvalte og for de spesielle natur- og kulturopplevelsene turistene søker.

For å opprettholde et variert utvalg av kulturbetinga vegetasjon er det imidlertid avgjørende at norsk landbruks- og miljøpolitikk følger opp med støtteordninger for bøndene slik at blant annet slått, beiting og stying på marginal innmark og i utmark blir økonomisk lønnsomt.

Siste Jordbruksavtalen er et viktig skritt i den retning. Den tidligere matproduserende bonden blir gitt et videre ansvar for kulturlandskap og andre fellesgoder, selv om det fortsatt er viktig å fokusere på mat, fôr og fiber.

For de tungdrevene vestlandske fjordbygdene er det trolig helt nødvendig med lokalt spesialtilpassa støtteordninger som ivaretar de ressursene kulturlandskapet representerer også for framtidig og allsidig næringsutvikling.

Den oppslutningen landbruket har i opinionen med vekt på å produsere mat av høy kvalitet og ivareta kulturlandskapet er et godt utgangspunkt for å videreutvikle de ordninger som kan sikre lønnsom drift for den enkelte bonde.

Mange medansvarlige

Det er mange som er medansvarlige for de retninger utviklingen tar, fra overordnede myndigheter og lokal forvaltning til lokalt næringsliv og enkeltpersoner. Det åpne landskapet kan ikke kjøpes utenfra eller importeres.

Det er det som produseres i kulturlandskapet som holder det åpent. Derfor er det lokale samspillet særdeles viktig. Desto mer det lokale næringslivet og forbrukerne nytter lokale landbruksprodukter, desto mer av kulturlandskapsverdiene har vi mulighet for å ivareta.

De ressursene som kulturlandskapet representerer er og bør være et potensial for framtidig næringsutvikling i våre bygder, men nå haster det virkelig med konkrete og målretta tiltak. Slike tiltak kan kun gjennomføres ved å sikre en lønnsom og aktiv landbruksdrift.

Geiranger og mange andre bygdesamfunn, ikke minst på Vestlandet og i Nord-Norge, har langt mer enn lokal eller regional betydning, skriver forfatterne av denne kronikken.